

Mgr. Susanna Z. H. Wagner, Ph.D.

L' Italiano per storici dell'arte / Italština pro historiky umění

SYLLABUS:

- 1- **La scheda dell' opera d' arte** / Inventární karta uměleckého díla
- 2- **I generi artistici: il ritratto, il paesaggio..** / Umělecké žánry: portrét, krajina..
- 3- **Le tecniche, forme e colori** / Techniky, formy a barvy
- 4- **L' identificazione dei personaggi** / Identifikace postav
- 5- **La posizione delle figure nel quadro** / Pozice postav v obrazu
- 6- **La descrizione della scena** / Popsání scény
- 7- **Gli stili e i periodi** / Styly a období
- 8- **L' architettura** / Architektura
- 9- **La scultura** / Sochařství
- 10- **Gli attributi e i modelli iconografici** / Atributy a ikonografické modely

ICONOGRAFIA / IKONOGRAFIE

1- ICONOGRAFIA: dal greco *graphèin eikon*, cioè scrivere e disegnare un'immagine.

Ikonografie z řečtiny *ikon* – obraz, *grafein* – psát, doslovně obrazopis.

2- EIKON: immagine, raffigurazione sacra, immagine liturgica, opera bizantina, personaggio o cosa rappresentata, rappresentazione grafica.

PRINCIPALI SCHEMI ICONOGRAFICI DELLA MADONNA: A – La Vergine Maria è con il figlio, in un gruppo a sé stante. B – La Vergine Maria è inserita nella narrazione di un episodio.

LE ICONE dell'arte orientale e bizantina hanno 4 modelli iconografici:

1 – Madonna Odighitria / Odigitria – detta la **Madonna del Saluto**, oppure la **Madonna del Conforto**, o la **Madonna di San Luca**, o la **Madre di Dio che indica la strada**: Maria regge il Bambino con un braccio, mentre l'altra mano lo indica ai fedeli come la via da seguire. Altre versioni sono:

- **Madonna Advocata** – Maria indica la strada senza Gesù - **Icona Aghiosoritissa**, o **Madonna di Edessa**.

- **Madonna Aracoeli** – Maria in cielo indica la strada verso il regno dei Cieli ai fedeli.

- **Madonna di San Luca** – secondo la tradizione dell'evangelista Luca come primo 'ritrattista' di Maria.

- **La Madre di Dio di Vladimir** - *Theotokos* - *Vladimirskaia Bogomater* - dal nome della città russa del pittore Vladimir. Il modello è l'icona *Odighitria* – colei che indica la via , detta la Madonna di Vladimir.

2 – Madonna Eleusa – detta *Glykofilúsa* – *Eleousa*, detta la **Madonna della tenerezza**, o la **Madre di Dio** (*Theotokos* - *Bogomater*) - colei che ha misericordia: La Madonna abbraccia il Figlio in un gesto di tenerezza. Il modello dell' icona deriva dall'icona detta **Madre di Dio della tenerezza di Vladimir**.

3 - Madonna Platytera – detta **Madonna Blachernitissa** o *Blacherniotissa*, o **Madre di Dio del segno** (*Theotokos*) - è colei che è più ampia dei cieli: la Madre ha il Bambino, a volte inserito in un medaglione, al centro del proprio corpo, sul seno. Madonna mediatrice degli uomini.

4 – Madonna Kyriotissa – detta la **Basilissa** o **Madonna della Clemenza** - colei che domina, l'imperatrice o la regina: Maria è seduta con il Bambino Gesù poggiato sulle gambe all'altezza del grembo.

5 - Madonna del Latte - detta **Icona Galaktotrophousa** (Allattante – Maria che allatta).

Bohorodička Trojručice

17. století

Národní galerie v Praze

(Madre di Dio dalle tre mani)

(Madonna Odighitria)

Vznik tohoto zobrazení **Bohorodičky** souvisí s událostmi ze života významného představitele křesťanské **teologie sv. Jana z Damašku**.

V době vzniku ikonoboreckého hnutí za vlády císaře Iva III. Isaurského napsal **Jan tři obsáhlé traktáty bránící uctívání ikon a poslal je císaři**. Rozhněvaný císař nemohl potrestat Jana přímo, protože nebyl jeho poddaným, Jan žil v Damašku a byl vysokým úředníkem na dvoře tamějšího chalífy. Císař proto nechal napsat Janovým jménem dopis, v němž mu Jan nabízel pomoc při dobývání Sýrie a poslal ho se svojí odpovědí chalífovi. **Chalífa zbavil Jana úřadu a nechal jej potrestat useknutím zápěstí pravé ruky**. **Po nějaké době dostal Jan svoje zápěstí zpět, přiložil ho k ruce a začal se modlit před ikonou Bohorodičky**. **Zápěstí zázrakem přirostlo zpět k ruce** a Jan mohl opět psát. Na poděkování nechal k ikoně přiložit ruku vyrobenou ze stříbra. Třetí ruka se začala malovat na ikoně, která se tak začala nazývat "**Trojručice**".

Ikonograficky je tato ikona typem zobrazení **Bohorodičky hodigitria**. **Kristus sedí na ruce Bohorodičky, pravíci žehná a v levici drží svitek případně knihu**.

Ikona symbolicky vyjadřuje příchod „nebeského vládce a soudce“ na zemi a jeho uctívání.

<http://svetbaltu.mzm.cz/exhibit-15.html>

Madonna del Saluto

detta “**Madonna di San Gregorio**”

tipo: Icona Odighitria

XIII secolo

tempera su tavola, 100 x 72 cm

Chiesa dei Santi Cosma e Damiano, Roma

(L'opera è) **posta sull'altare** maggiore della chiesa dei Santi Cosma e Damiano, **rappresenta la Madonna che regge il Bambino sul braccio destro**, ha il capo inclinato e **accoglie** nella mano sinistra la piccola mano del **Figlio** in un **gesto di affettuosa tenerezza**.

Il piccolo **Gesù** è raffigurato nell'atto di benedire con la destra.

(IL MIRACOLO)

E' detta anche **Madonna di San Gregorio**

ma ambedue le definizioni derivano dal miracoloso richiamo della Vergine rivolto a san Gregorio Magno.

San Gregorio era un devoto dell'immagine della Vergine ma un giorno passando per il Foro romano non si fermò a salutare la Vergine come era solito fare. Allora **Lei gli apparve** poco oltre e lo rimproverò dicendogli: *Gregorio, perché più non mi saluti?*

Il Papa tornò indietro, entrò in chiesa, e le chiese scusa. Da allora (l'opera) fu chiamata la **Madonna del Saluto**.

Madonna del Conforto detta “**Imago Antiqua**”

tipo: icona Odighitria

encausto su tela di lino applicata su tavola, 132 x 97 cm

V - VI secolo circa

Chiesa di Santa Francesca Romana (Santa Maria Nova), Roma

Questa icona è conservata nella chiesa di Santa Francesca Romana
(già **Santa Maria Nova**)

e risulta essere la più antica che si conosca:

sembra infatti probabile una **datazione** ai primi decenni del **V secolo**.

La tradizione vuole che la tavola provenga **dalla Palestina**

nel secolo XII e da quel momento sarebbe stata oggetto di culto
e di devozione.

(L'opera) **E' del tipo Odighitria**

(Maria tiene il Bambino sul braccio destro e lo indica col sinistro)

ed è anche una delle icone romane della Vergine **attribuite a San Luca**.

Di questa antica immagine solo **due frammenti sono originali**

e corrispondono alla **testa della Vergine** e a quella del **Bambino**.

Questi due soli elementi non permettono di stabilire la sua originale
configurazione d'insieme; **non si sa** se la **Vergine** fosse seduta
o in piedi, quale fosse la posizione delle sue mani o come fosse seduto
il **Bambino**. L'unico punto fermo è che **la testa del Bambino** è rivolta
verso la Madre.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

Madonna di San Luca

tipo: icona Odigitria

tempera su tavola di olmo, 100 x 47,5 cm

VI secolo

Basilica di Santa Maria ad Martyres (Pantheon), Roma

Il Pantheon, uno dei luoghi più significativi del culto pagano di epoca romana, sotto il pontificato di Bonifacio IV (608-615) fu destinato al culto cristiano e

fu dedicato alla Vergine Maria e a tutti i martiri.

La data della consacrazione della chiesa è stata fatta risalire all' **anno 609** ed è probabile che **quest' icona** facesse parte dei **doni** offerti in quell'occasione **dall' imperatore Foca**.

Ciò che rimane della **tavola** è solo **un frammento di quella originale** che per grandezza si può ritenere **simile all' icona di Santa Maria Nova**, **ma si differenzia** nel modo in cui la **Vergine sostiene il Bambino** e nella particolare evidenza della mano, (sono) motivi che la fanno rientrare nella **tipologia della Madonna Odigitria**.

La mano destra della Madonna che tocca il ginocchio del bambino, gesto nel quale si sottolinea la mediazione di Maria rispetto a Cristo, è dipinta in oro: è infatti la mano che **elargisce salvezza**.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

Madonna di San Luca detta **“Madonna del Popolo”**

tipo: Icona Odighitria

Tempera su tavola, 112 x 95 cm

XIII secolo

Chiesa di Santa Maria del Popolo, Roma

La tradizione attribuisce la collocazione

dell'icona **in** Santa Maria del Popolo a papa Gregorio IX **che dopo** l'epidemia di peste del 1231 restaurò ed ampliò l'edificio e **vi pose l'icona miracolosa** ritenuta **dipinta da S. Luca**, **che prima** si trovava nel Sancta Sanctorum in Laterano.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

Jan Gossart zv. Mabuse

Sv. Lukáš kreslí P. Marii

1513-15 ca.

Národní Galerie v Praze

(La Madonna di San Luca)

(San Luca che dipinge la Vergine)

Kdo jiný než některý z dvanácti apoštolů mohl kdy **namalovat matku jejich Mistra a Pána.**

Středověká legenda přisoudila tuto roli

sv. Lukášovi. Jako legendární autor prvního

obrazu Panny Marie se evangelista stal

patronem všech malířů a vděčným, často

vyhledávaným tématem.

Jedno z nejoriginálnějších zpracování nabídl

světu **Nizozemec Jan Gossaert, zvaný podle**

svého rodiště – Mabuse.

Obraz vznikl na objednávku malířského cechu

v Mechelen pro katedrální kostel sv. Rombarda,

kolem roku 1513.

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1036841398-mistrovska-dila-z-ceskych-s-lukas-kresli-pannu-marii/>

Bohorodička Vladimírská

Počátek 17. století

Národní Galerie v Praze

(La Madonna di Vladimir detta Theotokos)

(La Madre di Dio di Vladimir)

(La Madonna detta Eleusa)

Ikona Bohorodička Vladimírská je nejuctívanější ikonou v ruském pravoslavném prostředí.

Podle legendy ji namaloval apoštol Lukáš a modelem mu byla přímo Bohorodička.

Ve skutečnosti **pochází z 11. století** a vznikla v byzantském prostředí.

Na Rus se dostala v průběhu 11. století, později byla **přenesena do Vladimíru nad Kljazmou**, který se stal po Kyjevu ve druhé polovině 12. století novým ruským hlavním městem.

Ikona byla těžce poškozena po dobytí Vladimíru mongolskými vojsky vedenými Čingischánovým vnukem Batuem v únoru roku 1238.

Z Vladimíru byla v roce **1395 přenesena do Moskvy** před blížícím se Tamerlanovým vojskem.

Ikonograficky je tato ikona typem zobrazení **Bohorodičky eleusa**.

Bohorodička drží sedícího Krista na ruce a oba se těsně dotýkají tvářemi.

Vyjadřuje nekonečnou lásku mezi Marií a Bohem-Synem, symbolicky mezi Bohem a lidmi.

Bohorodička Glykofilúsa

počátek 16. století
tempera na dřevě
Kréta

(Madre di Dio della tenerezza)
(Madonna detta Glykofilúsa)
(Madonna di Vladimir)

(La Theotokos di Vladimir
(greco: Θεοτόκος του Βλαντιμίρ),
è nota anche come Madre di Dio della tenerezza,
Madonna di Vladimir o Vergine di Vladimir.)

Glykofilúsa v klášteře **sv. Jana Theologa na Patmu**,
dat. 1500–1520, u níž Nano Chadzidakis, **Icons of the
Cretan School**, Exhibition Catalogue, Benaki museum
Athens 1983, s. 32, č. kat. 21 poukazuje na krétské vlivy.

<https://technologiaartis.avu.cz/4malba-drevo-iko.html>

Filippo Lippi

Madonna di Tarquinia

tipo: Madonna della Tenerezza

tempera su tavola, 114 x 65 cm

Galleria Nazionale d'Arte Antica, Palazzo Barberini, Roma

La Madonna di Tarquinia è un'opera di Filippo Lippi, tempera su tavola (114x65 cm), datata 1437 ed è conservata nella Galleria Nazionale d'Arte Antica di Palazzo Barberini a Roma.

Modello:

Glycophilousa o Eleousa, cioè “Madre di Dio della tenerezza”

del tipo di icone - la Madre e il Figlio abbracciati.

La scena coglie il momento in cui il Bambino rivela alla Madre il mistero della morte e risurrezione.

[54]

[54] MISTR KRUMLOVSKÉ
MADONY - NÁSLEDOVNÍK
Varianta
Krumlovské madony
Salcburk,
kolem 1400

[52a] *Apoštolové*
z Újezda sv. Kříže
Sv. Jan Evangelista
Norimberk,
kolem 1400

[59a-b] *Madona svatovítská*
Praha,
kolem 1415 (?)

provodu andělů s nápisovými páskami a textem mariánské antifyony. Objednavatele obrazu nemůžeme hledat na panovnickém dvoře, tím méně u krále samého, který v devadesátých letech 14. století čelil řadě problémů. Jeho konflikt se zemskou aristokracií vyústil roku 1394 v jeho zatčení a nakonec byl intrikami – kromě jiných i členů vlastní rodiny – roku 1400 zbaven trůnu římského císaře. Václavovy vleklé spory s pražským arcibiskupem vyvrcholily nakonec útekem Jana z Jenštejna do Říma, kde posléze pražský arcibiskup i zemřel. Na pražském stolci ho vystřídal vlastní synovec Olbram ze Škvorce (1396–1402) a ná-

[52b]

sledně králův sekretář a rada Zbyněk Zajíc z Hazemburka (1402–1411). A právě se jménem posledně uvedeného by mohl souviset obraz, který byl stavěn volně na oltární menzu, jak ukazuje nejenom mramorování zadní strany desky, ale také bohatě zdobený řezbářský rám. Na jeho horní liště rozeznáváme dva sv. Jany – Evangelistu a Křtitele, což ukazuje na předpodobnou příslušnost obrazu k oltáři sv. Janů, založenému v Hazemburské kapli pražské katedrály roku 1415 Oldřichem Zajícem z Hazemburka na paměť jeho předčasně zesnulého bratra – pražského metropolity. Ten by pak byl zobrazen v sousedství

[54] MISTR KRUMLOVSKÉ
MADONY - NÁSLEDOVNÍK

Varianta
Krumlovské madony
Salcburk,
kolem 1400

[52a] *Apoštolové*
z Újezda sv. Kříže
Sv. Jan Evangelista
Norimberk,
kolem 1400

[59a-b] *Madona svatovítská*
Praha,
kolem 1415 (?)

Madonna Advocata

detta **Madonna dell' Aracoeli / Madonna in Aracoeli**

tipo: Icona Aghiosoritissa e Advocata

tempera su tavola, 82 x 51.5 cm

XI secolo

Basilica di Santa Maria in Aracoeli, Roma

Si hanno notizie di **questa icona** a Roma

sin dall'ottavo secolo ma, (è) **andato perduto l'originale**, fu sostituita nell'XI secolo da una delle numerose **copie** fatte precedentemente.

La Madonna guarda l'osservatore leggermente voltata verso destra, la sua **mano** destra è alzata mentre la sinistra è appoggiata al petto ad indicare **che intercede** per tutti coloro che si rivolgono a Lei.

Si attribuisce a questa immagine dell' Aracoeli

la cessazione della peste a Roma nel 1348

e per riconoscenza fu costruita, con sottoscrizione popolare, la scalinata di 124 gradini, dell'omonima basilica.

Si narra che l'icona piangesse nell'approssimarsi di qualche evento luttuoso.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

Madona Aracoeli
Mistr Třeboňského oltáře , dílna
Národní Galerie v Praze

(Madonna in Aracoeli)
(Madonna Advocata)

datace: kol. 1390
rozměry: výška 92,5 cm , šířka 69 cm
materiál: plátno na lipové desce
technika: tempera
inventární číslo: O 1457
sbírka: Sbírka starého umění

V pokladu pražské katedrály se dochovaly tři deskové malby s námětem **Panny Marie – přímluvkyně,** zvané podle místa uložení **byzantské předlohy tohoto typu v římském kostele Panny Marie Ara Coeli.** Nejmladší z těchto obrazů je nepochybně **dílem Mistra Třeboňského oltáře** z doby kolem roku **1390.**

http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_1457

Madonna Advocata del Monasterium tempuli detta Madonna di San Sisto Vecchio

tipo: Icona Aghiosoritissa e Advocata

tempera su tavola, 71.5 x 42.5 cm

VIII-IX secolo

Chiesa di Nostra Signora del Rosario a Monte Mario, Roma

La **Chiesa di Santa Maria del Rosario** fu costruita nel 1628 su Monte Mario. Dopo le rovine e l'abbandono lasciati dalle armate napoleoniche, fu restaurata da Papa Gregorio XVI nel XIX secolo.

Tra le opere di maggior pregio conservate, **c'è una *Madonna Advocata del VII secolo***, il cui titolo rende esplicito il **ruolo intercessore della Madre di Dio per l'umanità**.

E' uno dei più antichi esempi del tipo bizantino dell'***Aghiosoritissa***, **la Madre di Dio della santa (*aghia*) urna (*soros*)**,

in riferimento **al santuario di Costantinopoli**

in cui si conservava l'urna con la sacra **cintola** appartenuta alla Vergine.

L'icona rappresenta la **Madonna a tutto busto**, rivolta verso la sua sinistra, con le mani coperte da lamine d'oro e pietre preziose.

Venerata dapprima nell'oratorio di Sant'Agata a Trastevere,

nel 1221 fu spostata nella chiesa di San Sisto Vecchio dove **prese il nome di Madonna di San Sisto**.

<http://www.leviedelgiubileo.it/?p=4066>

Madonna con Bambino detta **Madonna Platytera con Gesù Bambino**

tipo: Opere; icona; Oggetto fisico

Categoria:

Opere d'arte visiva

Autore:

Ambito greco

Dipinto raffigurante la Madonna Platytera con Gesù Bambino.

Data di creazione:

1400 - 1499, sec. XV; 1400 - 1499

Soggetto:

Madonna con Bambino

Personaggi: Madonna; Gesù Bambino.

Materia e tecnica:

Tavola / pittura a tempera

Estensione:

altezza: cm. 28.9; larghezza: cm. 22.9

indirizzo:

Piccolo Museo S. Paolo, Vico Sorgonà, 4 A, Reggio Calabria (RC) – Italia

Madonna della Clemenza

Tipo: Kyriotissa e Basilissa

encausto su tela fissata su tavole di cipresso, 165 x 110 cm

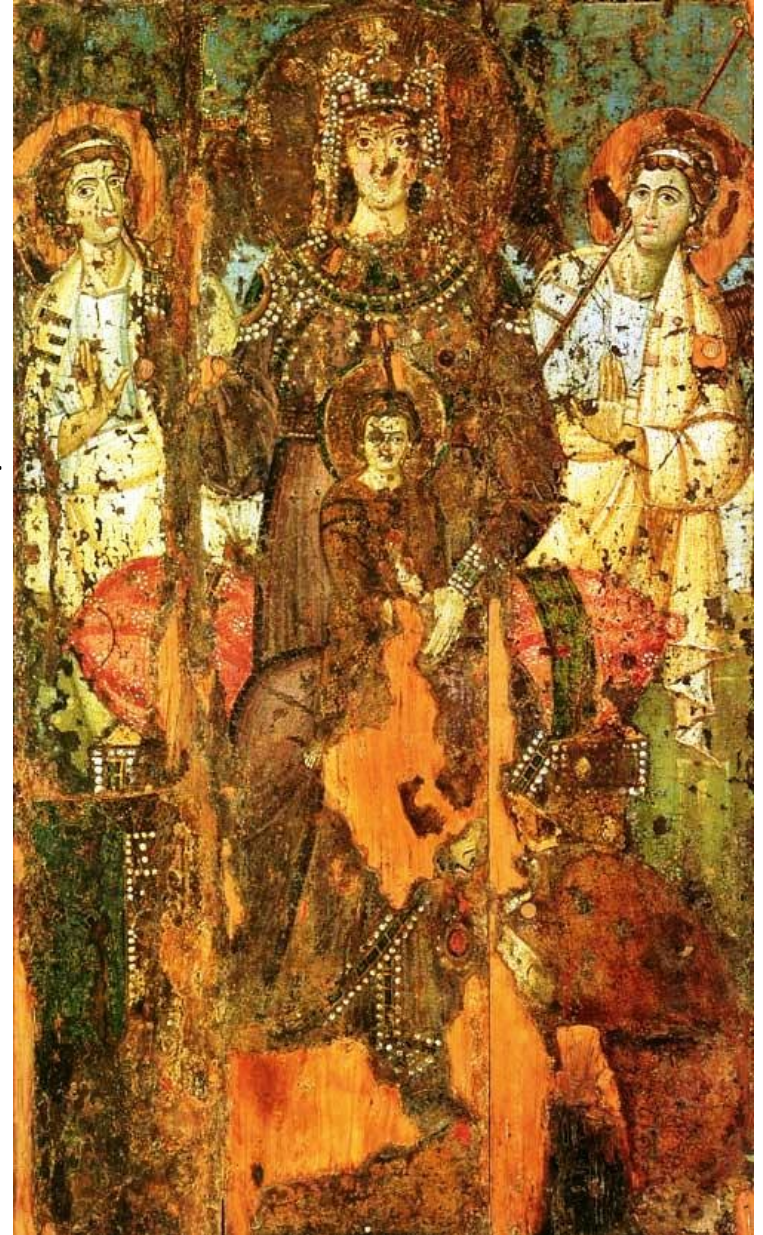
VI-VII secolo

Basilica di Santa Maria in Trastevere, Roma

L'icona di Santa Maria in Trastevere detta
"Madonna della Clemenza"

raffigura, tra due angeli in piedi dietro al trono,
la Vergine con gli attributi di Regina che tiene sul grembo il Bambino.
Questa Madonna è quindi del tipo "Basilissa" o Regina ed
è interessante notare che porta le stesse vesti che
l'imperatrice Teodora indossa nei mosaici di Ravenna.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

[68] *Madona
františkánská II*
Plzeň,
kolem 1430

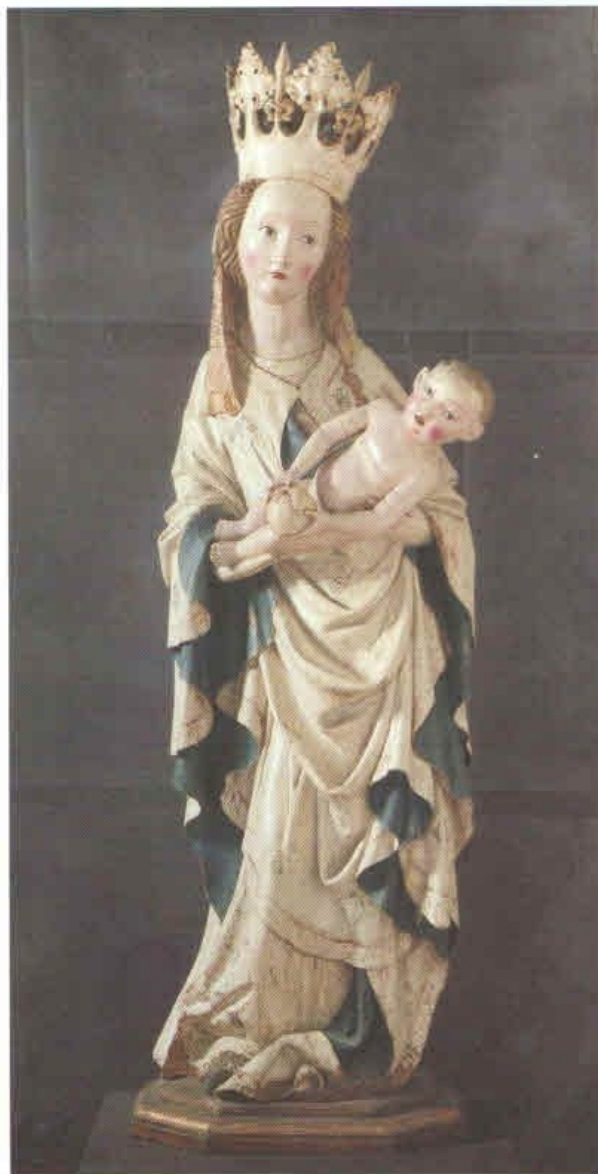
[76] MISTR VOTIVNÍ DESKY
ZE ST. LAMBRECHT
*Epitaf zlatníka
Zikmunda Walocho*
Vídeň nebo
Vídeňské Nové Město,
1434

[68]

[68] *Madona
františkánská II*
Plzeň,
kolem 1430

[68]

[76] MISTR VOTIVNÍ DESKY
ZE ST. LAMBRECHT
*Epitaf zlatníka
Zikmunda Walocha*
Víděň nebo
Víděňské Nové Město,
1434

letech v katolické Plzni, kam mohla z husitské Prahy odejít, podobně jako kanovníci svatovítské kapituly i řada umělců.

■ Ve druhé čtvrtině 15. století začíná slábnout stále dominantní „český vliv“ v sousedních uměleckých centrech, která se začínají umělecky zřetelněji profilovat a přispívají k pestřejšímu obrazu středoevropského umění. To platí stejnou měrou o Vratislavi a Norimberku, jako o Mnichově a Vídni. Časovou paralelu k Mistru Rajhradského oltáře v Rakousích tvoří **Mistr Votivní desky ze St. Lambrecht**, zastoupený významným **Epitafem zlatníka Zikmunda Walocha** z roku 1434 [76]. Tento malíř je právem počítán mezi největší umělce této doby v Rakousích. Vyučil se ve Vídni u Mistra Narození Páně, jehož umělecké počátky ještě spoluutvářela příslušnost ke generaci následovníků Mistra Třeboňského oltáře, což je patrné v celkovém zjemnění forem, zářivém koloritu maleb a lyrickém výrazu P. Marie. Autor Walochova epitafu získal pojmenování po votivní desce, zobrazující Madonu Ochrannou a bitevní výjev, na němž patrně uherský král Ludvík Veliký poráží roku 1377 pod ochranou Mariavélské madony turecká vojska. S tímto hlavním dílem nejspíše vídeňského malíře výtvarně úzce souvisí pražský **Epitaf Zikmunda Walocha**, dvorního (?) zlatníka z Vídeňského Nového Města. Panovnícká oslava, která je námětem první desky, a objednavatel druhé z nich dávají tušit, že se s Mistrem Votivní desky ze St. Lambrecht dostáváme do blízkosti dvora Albrechta II. Habsburského (1397–1439), za něhož Zikmund Lucembur-

Madonna del Latte

detta **“Madonna della Catena”**

tipo: Icona Galaktotrophousa (Allattante)

tempera su tavola; cm 144, 5 x 92

XIII secolo

Chiesa di San Silvestro al Quirinale, Roma

Al centro della cappella omonima, decorata con marmi intarsiati e stucchi c'è una **nicchia con l'icona della Madonna**, su sfondo dorato, **che allatta Gesù Bambino (Galaktotrophousa)**, di scuola romana del XIII secolo.

La Madre di Dio è vestita con un mantello (mophorion) di colore blu orlato d'oro, che le copre anche il capo.

Con una mano **porge il seno al Figlio** e con l'altra sorregge Gesù che sembra essere senza peso.

La Madonna guarda i fedeli come Madre della Chiesa che segue il destino di ogni suo figlio, e li interpella quasi a chiedere loro se siano disposti ad accogliere nella fede suo Figlio...

L'icona è detta anche della Madonna della Catena per un fatto avvenuto nel XVII secolo, che vide **un giovane perdere il senno** e che per questo fu legato ai ceppi per due anni sino a quando, **guarito** grazie all'intervento divino dell'immagine, **offrì come ex voto le catene**.

<https://www.istantidibellezza.it/le-icone-mariane-di-roma.html>

Piero della Francesca
Madonna del Parto

affresco, 260x203 cm
1455-1465 circa
Museo di Monterchi

La **Madonna del parto** è un affresco (260x203 cm) realizzato da **Piero della Francesca**, databile al 1455-1465 circa, e conservato nel museo di Monterchi. L'opera proviene dalla cappella di **Santa Maria di Momentana**.

Anonym - Čechy

Sedící Panna Marie v naději

datace: 1430-1440

rozměry: výška 47 cm

materiál: dřevo lipové

technika: polychromie - zlacení

inventární číslo: P 1978

sbírka: Sbírka starého umění

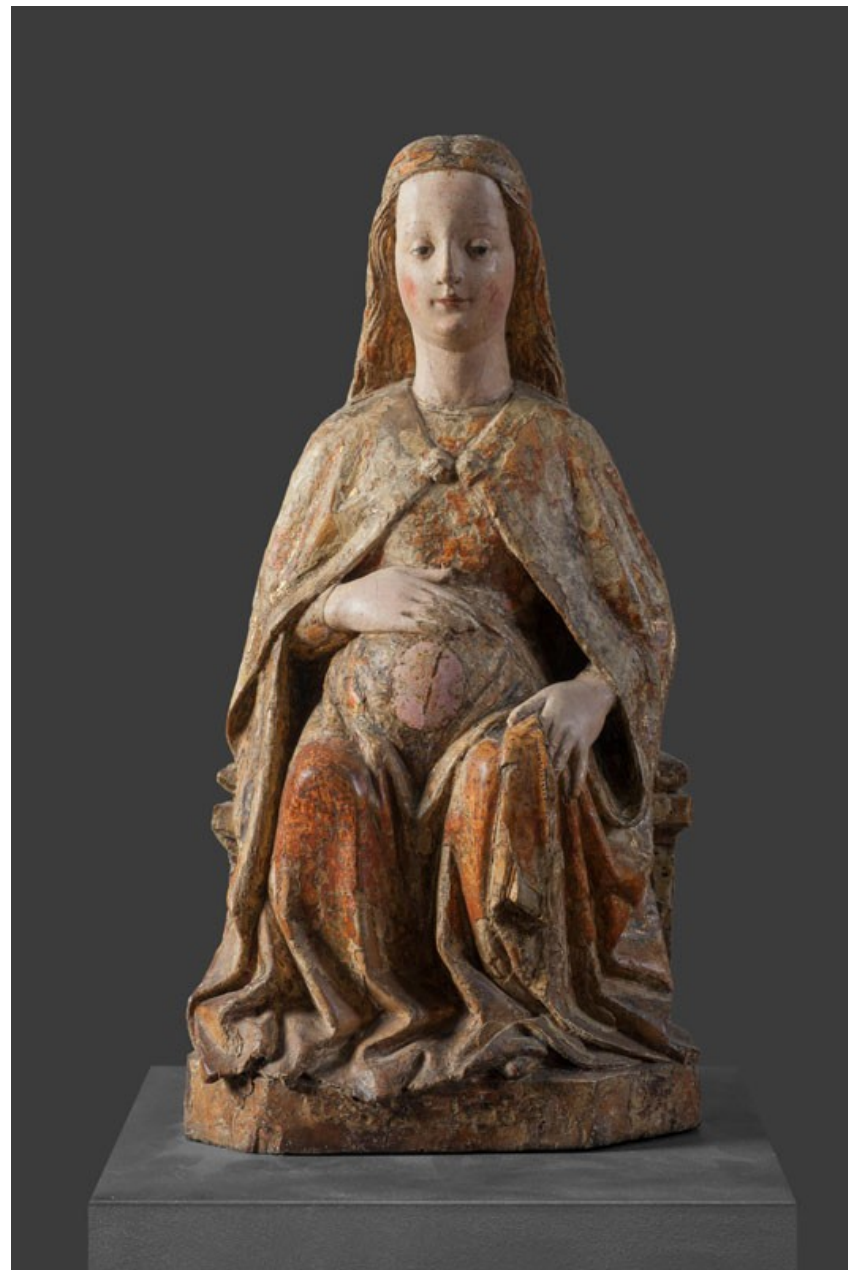
Téma těhotné Panny Marie bylo oblíbené v prostředí ženských klášterů, kde byly pro tento účel využívány i samostatné sošky zobrazující Ježíše jako malé dítě.

Uctívání dítěte úzce souviselo s úctou k Panně Marii jako k Bohorodičce.

Ta byla podporována nově vznikajícími náboženskými texty o jejím životě a mystickými viděními řádových sester dokumentovanými převážně v jihoněmeckých kláštřech.

Zároveň je téma těhotenství Panny Marie těsně spojeno s oblíbeným líčením dětství Ježíše Krista. Socha sedící Panny Marie byla původně součástí drobného oltáříku, nebo představovala samostatný objekt určený ke speciální devoci zejména v období adventu.

http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.P_1978

ikonografického typu Odpočívajícího Krista sedícího na skále nebo travnatém pahorku, během odpočinku při cestě na Golgotu (či na Golgotě). Paže podpírající hlavu naznačuje gesto zamyšlení, Kristovo tělo je poseté ranami po Bičování a Korunování trním. Výrazná polychromie kadaňského Krista dodává řezbě výrazový účín, i když nelze přehlédnout, že řezbáři činilo ztvárnění nesnadného pohybového schématu sedící figury jistě obtíže.

Poslední vystavenou prací spjatou s Kadaňskem je **Bolestná P. Marie** ze skupiny Ukřižování (kolem 1510–1520, [161]), z níž je ve sbírkách Národní galerie i postava *Krista na kříži*. Obě řezby pocházejí z kostela sv. Vavřince ze Želiny u Kadaně, který náležel správě kadaňského děkanátu. Po pozdně gotické přestavbě v osmdesátých letech 15. století byl nevelký kostel postupně vybavován novým mobiliářem. Se želinským kostelem jsou, i když se značnými pochybnostmi, provenienčně spojována ještě dvě další, velmi kvalitní díla z dvacátých let 16. století, stylově náležející saskému okruhu. Křídlový oltář zv. *Želinský* z buchholzské dílny Hanse Hesseho (po 1525) a datovaný křídlový oltář *Smrti P. Marie*, signovaný Monogramistou IW (1526). Jeho objednavatelem byl královský podkomoří Ludvíka Jagellonského – rytíř Apl Fictum (Appel z Vittzhumu), jehož rod měl na Kadaňsku majetkové zájmy.

Řezbářsky pozoruhodná je **Sv. Anna Samotřetí** (kolem 1520, [164]) z děkanského chrámu v Ústí nad Labem. Tradičně je zde sv. Anna – patronka rodiny – vyobrazena spolu s P. Marií a Kristem, tedy jako matka P. Marie a babička Krista (Samotřetí). Zároveň však lze na ústecké řezbě sledovat další roviny výkladu; jablko v rukou P. Marie je aluzí na pokušení a hřích Adama a Evy v ráji. Marie, matka Krista, je zde tedy navíc představena jako druhá Eva, Kristus pak jako druhý Adam, který svou obětí vykoupil lidstvo z dědičného hříchu. V pozdním středověku se sv. Anna těšila značné úctě. Stoupající obliba svatoanenského kultu souvisela nejen s teologickými aspekty, ale i s prudkým vzestupem měšťanské kultury, které bylo téma rodiny velmi blízké.

[164] **Sv. Anna Samotřetí**
Severní Čechy,
kolem 1520

O rozvoj svatoanenského kultu pečovala také náboženská bratrstva – v Čechách jsou do roku 1520 doložena v Blatné, Českém Krumlově a v Horšovském Týně, značné oblibě se sv. Anna těšila i v hornických oblastech, jak je patrné i z památkového fondu v Krušnohoří.

SE SKUPINOU deskových maleb připisovaných Mistru Litoměřického oltáře se vracíme do královské Prahy do okruhu jagellonského dvorského umění. Přestavba královského paláce zde pokračovala pod

[164] **Sv. Anna Samotřetí**
Severní Čechy,
kolem 1520

Sant'Anna Metterza (Madonna col Bambino e Sant' Anna)

Autori Masaccio e Masolino: *Sant'Anna Metterza (Madonna col Bambino e S. Anna)*, 1424 circa.

Il titolo "Metterza" si riferisce alla figura di S. Anna come madre di Maria, "messa a fare da terza" **dietro la Madonna con il Bambino.**

Titolo	Sant' Anna Metterza
Autori	Masaccio e Masolino da Panicale
Data	1424-1425
Tecnica	tempera su tavola
Dimensioni	175×103 cm
Ubicazione	Galleria degli Uffizi, Firenze

Questa tavola è anche detta

Sant'Anna con la Madonna, il bambino e cinque angeli.

Si tratta di una delle opere più importanti conservate presso la Galleria degli **Uffizi** di Firenze.

Secondo gli storici è frutto della collaborazione tra **Masaccio** e il suo maestro **Masolino da Panicale**.

Masolino realizzò l'intera tavola mentre Masaccio dipinse la Madonna, il Bambino e l'angelo che regge la cortina in alto a destra.

<https://www.analisedellopera.it/masaccio-e-masolino-santanna-metterza/>

[93] HANS PLEYDENWURFF
Assumpta s donátory
Norimberk,
po 1457

Asumpta z Deštné
Národní Galerie v Praze

HANS PLEYDENWURFF
Assumpta s donátory
Norimberk,
po 1457

modlitby „*mater dei miserere mei*“, „*sancta maria pit dein kint fur vns*“. Díky přehlednosti kompozice a vyvážené barevné skladbě o to více vyniká vytříbené malířské podání, patrné zejména v obličejích P. Marie a donátorského manželského páru.

■ Také o několik let mladší obraz **Stětí sv. Barbory** (kolem 1465, [97]) je neobyčejně zajímavý, v norimberském malířství byl Pleydenwurffovými násle-

dovníky často citován. Jde o narativní kompozici, nejspíše náležející křídlu oltáře. Obrazové líčení sleduje v několika prostorových a časových plánech pronásledování a umučení sv. Barbory, legendické raně křesťanské mučednice (zemřela údajně roku 306 v Nikomédii – dnes Turecko), stíhané pro křesťanskou víru svým pohanským otcem Dioskurem, který ji v závěru krutého mučení v návalu hněvu stal. Svěžost obrazu spočívá zvláště v suverénním propojení krajinného rámce s ústřední mnohofigurální scénou. Barevnost krajiny, realistický popis detailů i jemná

L' Iconografia dell' ASSUNTA

Le prime opere pittoriche raffiguranti l'**Assunzione di Maria** sono solitamente accompagnate dalla scena della **Dormitio**, dal corpo della vergine si distacca l'anima (l'animula) accolta in cielo ancor prima del corpo. L'animula che ascende al cielo è comunissima nelle scene di **Transito dei Santi** soprattutto nel medioevo (basti ricordare il transito di San Francesco di Giotto) e la sua raffigurazione tendeva ad assimilare le due scene (morte e assunzione) in una unica. Gradualmente però l'**Assunta in gloria** si ritaglia una propria iconografia che sviluppa il racconto del **Transito della Vergine**. In periodo Controriformista, la **Gloria di Maria** assume il ruolo di "esempio pre tempore" della sorte di ogni cristiano e la sua raffigurazione privilegia notevolmente l'aspetto dell'ascesa gloriosa verso il cielo: la Madonna assorta appare sulle nubi, circondata da angeli e Luce, indossa un abito rosso e un manto blu e alla vita porta una cintola.

<https://verGINEassunta.wordpress.com/iconografia/assunta-in-gloria/>

Titolo	L' ASSUNTA
Autore	Tiziano Vecellio
Data	1516-1518
Tecnica	Olio su tavola
Dimensioni	690×360 cm
Ubicazione	Santa Maria Gloriosa dei Frari, Venezia

